

CRITERII MODERNE DE TIPOLOGIE A SISTEMELOR JURIDICE

Ion POSTU,
doctor în drept,
conferențiar universitar, ULIM
<https://orcid.org/0000-0002-5993-8250>

Veronica RUSNAC,
doctorandă, ULIM
<https://orcid.org/0000-0002-1004-8628>

SUMAR

Prezentul articol tratează două criterii moderne de tipologie a sistemelor juridice care au cunoscut o recunoaștere largă în mediul academic occidental – criteriul stilului și criteriul dreptului, ca mijloc de organizare socială. Taxonomia Zweigert-Kötz a ajuns să servească drept bază pentru literatura empirică care urmărea să stabilească consecințele economice ale instituțiilor juridice. Iar taxonomia propusă de Ugo Mattei încearcă să fie imparțială, fără a prejudicia statele care au o înțelegere diferită a dreptului, diferită de tradiția occidentală. Autorii evidențiază, în final, tipul de drept civil, tipul de drept comun, tipul de drept religios și tipul de drept de inspirație filosofică.

Cuvinte-cheie: *tipologie, tipologie juridică, criterii de clasificare, sistem juridic.*

Introducere

Diferitele taxonomii iau poziții diferite cu privire la elementele esențiale sau tipice pentru un sistem juridic. De fapt, dezbaterea este marcată de încercări de găsire a clasificării „corecte”. Dându-și seama de complexitatea dreptului și mai ales de varietatea elementelor, culturilor și influențelor lor juridice, totuși, câțiva savanți comparativi au susținut în mod convingător că este imposibilă realizarea unui sistem de clasificare rațional, solid și exhaustiv [14, p. 56].

MODERN CRITERIA OF TYPOLOGY OF LEGAL SYSTEMS

SUMMARY

This article deals with two modern typology criteria of legal systems, which have been widely recognized in the Western academic literature – the criterion of style and the criterion of law as a means of social organization. The Zweigert-Kötz taxonomy came to serve as the basis for the empirical literature that sought to establish the economic consequences of legal institutions. And the taxonomy proposed by Ugo Mattei tries to be impartial, without prejudicing states that have a different understanding of law, different from the Western tradition. The authors finally highlight the type of civil law, the type of common law, the type of religious law and the type of philosophically inspired law.

Key-words: *typology, legal typology, classification criteria, legal system.*

Clasificările sistemelor juridice în familii, popularizate de Rene David, nu pot fi considerate stricte sau exhaustive. În plus, nu se poate discerne un singur răspuns la întrebarea care criteriu (sau criterii) ar trebui utilizat pentru gruparea sistemelor juridice în familii.

În afara abordării clasicizate a lui Rene David, există cel puțin două criterii moderne care au cunoscut o recunoaștere largă în mediul academic occidental. Acestea sunt criteriul stilului și criteriul dreptului ca mijloc de organizare socială.

Criteriul stilului

Inspirat, în primul rând, de istoria artei și studiile literare, în eseul său din 1961, „Către o doctrină a familiilor juridice”, Konrad Zweigert a introdus ceea ce el a numit mai târziu „doctrina stilului”, împreună cu coautorul său Hein Kötz, în cartea „Introducere în dreptul comparat în domeniul dreptului privat”, publicată în două volume în 1971.

K. Zweigert și H. Kötz au propus să clasifice sistemele juridice naționale pe baza stilului, ca un concept care caracterizează integritatea și forma sistemului juridic, deoarece atât familiile, cât și sistemele juridice individuale au un anumit stil. În cercetarea juridică comparativă ar trebui să se străduiască să învețe să recunoască stilurile juridice, să definească

famiile juridice și ordinele juridice individuale ale acestora în conformitate cu elementele de individualizare ale stilului, alți factori reflectând trăsăturile stilistice ale unei familii juridice sau ordinii juridice [17, p. 135].

În baza faptului că ordinele juridice și grupuri de ordini juridice au, din punctul de vedere al lui Zweigert, un stil specific propriu, știința dreptului urmărește să identifice aceste stiluri juridice, să le grupeze în cercuri juridice și să plaseze ordinele juridice individuale în aceste cercuri juridice în funcție de stilul decisiv, de factorii care exprimă stilul [19, p. 127].

Trebuie să spunem, însă, că rezultatul aplicării criteriului stilistic de clasificare a sistemelor juridice diferă puțin de tipologia altor autori care aderă la abordarea civilizațională.

Pe baza stilurilor descrise mai jos, Zweigert și Hotz au distins opt cercuri juridice: romanice, germanice, scandinave, anglo-americane, socialiste, al orientului îndepărtat, dreptul islamic, dreptul hindus [ibidem].

În plus, se disting familiile juridice „hibride”, care, deși au unele elemente care le apropie de sistemul juridic de orice tip prezentat în clasificare, tot nu pot fi incluse în acesta. Asemănarea abordării stilistice de cea civilizațională în tipologia sistemelor juridice este recunoscută și de ei înșiși, atunci când declară că s-au bazat pe clasificarea familiilor juridice propusă de către Arminjon-Nolde-Wolf, care este în concordanță cu opiniile lor științifice și la care au făcut doar modificări minore [17, p. 135].

Scopul imediat al lui Zweigert a fost taxonomic: să folosească trăsăturile stilistice distinctive ca bază pentru punerea în grupuri a sistemelor juridice și astfel să facă sarcina de comparare tratabilă. Zweigert folosește „stilul” ca un concept de grup, grupând un amestec eclectic de trăsături caracteristice istoriei, limbajului, tehnicilor, doctrinelor și valorilor legilor naționale [2, p. 298].

„Stilul juridic” constă, potrivit autorilor, din cinci factori:

- 1) originea istorică și dezvoltarea sistemului juridic;
- 2) doctrina dominantă a gândirii juridice și specificul acesteia;
- 3) instituții juridice care se remarcă prin originalitate;
- 4) izvoarele juridice și metodele de interpretare a acestora;
- 5) factori ideologici [20, p. 70].

Să analizăm acești factori din perspectiva autorilor.

Faptul că *dezvoltarea istorică*, aflată mereu în câmpul de vedere al dreptului comparat modern, reprezintă un element de formare a stilului, este evident. Acest lucru pare să fie ilustrat cel mai clar de exemplul dreptului comun [21, p. 109].

Unii autori, însă, consideră că incluzând originea istorică printre criteriile stilului, Zweigert amestecă perspectiva istorică și structurală, precum și confundă cauza și efectul, afirmând: „Spunând că stilul unei ordini juridice se exprimă în evoluția sa istorică, acest lucru este incorect. De fapt, mai degrabă acesta se explică prin evoluția istorică. A cunoaște istoria unui sistem juridic nu înseamnă a-i cunoaște structura, ci doar a ști cum a apărut” [2, p. 302].

Specificul gândirii juridice ar trebui să se reflecte în stil. Astfel, familiile juridice germanice și romane se caracterizează prin dorința de a crea norme juridice abstracte, de a acoperi întregul domeniu al dreptului cu un sistem bine structurat și, în sfârșit, de a dezvolta pur și simplu metode de construire a structurilor juridice. Particularitatea acestui „pachet” de elemente de stil este dezvăluită în comparație cu familia juridică anglo-saxonă, în care starea de lucruri este privită dintr-un punct de vedere complet diferit [21, p. 111].

Originalitatea unor instituții juridice este atât de mare încât joacă un rol semnificativ în determinarea stilului sistemului juridic. În *common law*, acestea sunt, de exemplu, reprezentarea, despăgubirea, dreptul de contestare, respingerea fundamentală a unei acțiuni în executarea unei hotărâri, cazuistica sofisticată în materie delictuală, apoi relativitatea personalității juridice a unei persoane juridice, precum și originalitatea uimitoare a probatoriului. Dreptul romanic posedă trăsături formative de stil: creanțele reale împotriva terților în cazurile de îmbogățire fără justă cauză, gradul de răspundere civilă fără culpă, necunoscut dreptului comun, dar disponibil în toate sistemele juridice ale țărilor europene continentale ca „desfășurarea cauzelor în interesul terților fără mandatare” [ibid, p. 115].

L.-J. Constantinesco nu este de acord cu acest element, precizând că, dacă unele dintre instituțiile inițiale ale dreptului *common-law* ar fi desființate și înlocuite cu omologii lor, sistemul juridic englez și-ar menține în continuare structura sa specifică. La urma urmei, aceste elemente, deși originale, sunt fungibile și nu determinate, afirmă autorul [apud: 2, p. 302].

O altă obiecție, mai serioasă, făcută de P. Cserne, față de exercițiul de clasificare al lui Zweigert este aceea că autorul numește doar instituții caracteristice în patru dintre cele opt familii juridice sugerate și niciuna pentru celelalte [ibidem].

Izvoarele juridice și metodele de interpretare sunt, de asemenea, factori de formare a stilului, în principal – în legătură cu particularitățile sistemului judiciar și ale regulilor procedurale. Mulți cercetători au acordat constant atenție acestor factori, mai ales în legătură cu contradicțiile dintre dreptul scris și dreptul comun, cu toată sofisticarea teoriei precedentelor și acuratețea construcției actelor legislative [21, p. 116].

Factorii ideologici, cum ar fi aspectele politice și economice sau juridice ale învățăturilor religioase, servesc, de asemenea, ca elemente stilistice ale familiilor juridice. Dreptul canonic și sistemele juridice ale țărilor socialiste sunt un exemplu potrivit. Ideologia juridică a familiilor juridice anglo-saxone, germane, romane și scandinave coincide, în general, iar diferențele sunt determinate de alte elemente de stil [ibidem].

Izvoarele juridice și factorii ideologici sunt elemente consonante cu clasificarea lui Rene David, astfel nu doar că sunt pe deplin argumentate, ci și implicit acceptate ca factori de tipologizare a sistemelor juridice.

În acest sens, taxonomia lui Zweigert și Kötz a fost o combinație a multor caracteristici ale clasificărilor anterioare. Cea mai importantă noutate a acestora a fost, încă de la primele ediții germane, divizarea dintre dreptul roman și cel german. Mai mult, Zweigert și Kötz au recunoscut chiar problema sistemelor hibride, care sunt dificil de plasat în cadrul unei singure familii sau grup de drept. Pe o linie similară cu David, ei au mai spus că gruparea lor a îndeplinit funcția de a introduce marile sisteme juridice ale lumii. Pe scurt, metoda lui Zweigert și Kötz coincide, în mare, cu abordarea de „mari sisteme” a lui David, în sens metodologic și epistemologic: regulile și instituțiile juridice formale, precum și căile istorice ale dreptului oficial occidental au jucat un rol dominant [6, p. 9].

Rezumând analiza elementelor de stil, putem spune că presupunerea de bază a lui Zweigert este că stilul unui sistem juridic este un compus de elemente eterogene. Conceptul de stil folosit de autor s-ar referi aproximativ la acele caracteristici care sunt (nu fiecare necesar individual, ci în comun) suficiente pentru a identifica diferențele caracteristice între construcții mentale sau sociale complexe, cum ar fi sistemele juridice și grupurile lor [2, p. 298].

Conform autorilor, scopul lor nu a fost să ofere o nouă grupare a sistemelor juridice, „ci mai degrabă să folosească conceptul de stil în contextul dreptului pentru a elucida mai bine decât s-a făcut până acum criteriile care ar trebui folosite pentru a grupa sistemele juridice împreună și pentru a decide căru grup îi aparține un anumit sistem” [16, p. 75].

Lucrarea lui Zweigert (apoi a lui Zweigert și Kötz) s-a concentrat pe diviziunea dintre common-law și dreptul civil (romanist, germanic și nordic). Secțiuni mai mici s-au ocupat de dreptul chinez, japonez, islamic și hindus și, înainte de căderea comunismului, de familia juridică socialistă. Aceste familii juridice se bazează, în principal, pe stiluri juridice diferite în dreptul privat și, în mod specific, pe istoria sistemelor juridice, modurile de gândire caracteristice ale acestora, instituțiile distinctive, variațiile între izvoarele dreptului și ideologiile dreptului [9, p. 90-91].

După cum am văzut, în această clasificare, familiile juridice de bază originale au fost aceleași ca la David. Aici este interesant de observat că și în astfel de clasificări, care s-au abătut cumva de la ortodoxie, au dominat grupurile tradiționale de drept: dreptul civil, dreptul comun și dreptul socialist. Deci, piesele puzzle-ului au rămas aceleași, în timp ce imaginile au variat [5, p. 14].

S-a afirmat că aceste familii juridice sunt cele care domină în prezent în jurisprudența comparată, constituind baza pentru clarificarea și concretizarea tipologizărilor, în special, pe tipuri de izvoare ale dreptului, modele de procedură legislativă și alte trăsături legislative, elemente de cultură generală și juridică, tradițiile juridice, infrastructura dreptului și structura drepturilor procesuale [18, p. 70].

Schema avansată de Zweigert și Kötz a fost populară și ulterior a ajuns să servească drept bază pentru literatura empirică care urmărea să stabilească consecințele economice ale instituțiilor juridice. Această clasificare a avut însă o importanță relativ minoră în tratatul lor, al cărui scop principal a fost redefinirea studiului dreptului comparat în termeni funcționali – o ambiție intelectuală care era dramatic diferită de proiectul familiilor juridice [3, p. 46].

Manuel Guțan periodizează [4, p. 5] dreptul comparat, divizându-l în drept clasic (cel din perioada 1900-1990) și drept comparat postmodern, de după acea dată. Considerăm că una dintre manifestările acestui drept comparat critic este și următorul criteriu de clasificare a sistemelor juridice.

Criteriul dreptului ca mijloc de organizare socială

Lucrările lui David, ale lui Zweigert și Kötz au formalizat un anumit consens în literatura juridică, ajungând să formeze curentul principal al tipologiei juridice, existând chiar și autori care considerau că acest domeniu trebuie considerat închis, însă de la mijlocul anilor 1990 au fost sugerate noi taxonomii.

O abordare deosebită a fost prezentată în 1997 de către juristul italian Ugo Mattei, în lucrarea publicată în engleză „Trei tipare de drept: Taxonomie și schimbare în sistemele juridice mondiale”, prima versiune fiind în limba italiană.

Mattei și-a dezvoltat propunerea datorită experienței pe care o avea în predarea internațională, observând că era nevoie de o nouă grupare care să faciliteze înțelegerea reciprocă între juriștii care provin din culturi juridice diferite. Astfel, scopurile sale sunt fundamentale pedagogice, așa cum erau și în cazul lui David sau Zweigert și Kötz [5, p. 18-19].

Ugo Mattei însăși afirma că „clasificările actuale în familii juridice, pe lângă faptul că sunt în mare parte euro-americano-centriste, trebuie revizuite, deoarece harta geo-juridică a lumii este substanțial diferită de cea trasată de Rene David” [7, p. 10].

După cum menționează Laura-Cristiana Spătaru-Negură, prima mare diferență este căderea comunismului în Europa Centrală și de Est, ceea ce pune la îndoială familia de drept socialist, a doua diferență fiind corelativ „succesul” aceluiași sistem politic în China. A treia diferență reprezintă progresul dreptului japonez. A patra diferență este legată de lumea islamică, privind creșterea conștientizării particularităților culturale și legale. A cincea diferență este legată de independența obținută de statele din continentul african [11, p. 60].

Mattei adoptă un sens larg conceptului de „drept”, în opinia sa dreptul fiind mai mult decât normele scrise, iar pentru a aloca un anumit sistem juridic într-una din cele trei familii juridice trebuie să ne uităm la fond și să ignorăm izvoarele formale ale dreptului. Acest lucru este valabil mai ales atunci când avem de-a face cu sistemele juridice care au percepții diferite asupra dreptului în comparație cu ideea occidentală de drept. De fapt, profesorul italian plasează, în principal, toate țările occidentale în cadrul familiei juridice de drept profesional. În încadrarea unei țări în această categorie, Mattei ia în considerare două elemente: separarea câmpurilor juridice și politice de luare a deciziilor și secularizarea pe scară largă a dreptului. Aceste două elemente sunt esențiale pentru modul în care „dreptul” este conceput în cadrul tradiției europene comune. Sunt produse ale culturii europene și strâns legate de istoria europeană [13, p. 34].

Ideea de bază a lui Mattei pornește de la faptul că există (în sensul unui tip ideal) în activitatea socială trei tipuri de norme care afectează comportamentul indivizilor. El recunoaște existența altor norme, dar consideră că poate simplifica tipurile de norme care sunt cele mai importante pentru macrocomparație și împarte sursele de norme corespunzătoare în trei grupe [5, p. 19-20].

El propune trei „tipare” („șabloane”), care sunt decisive pentru o nouă tipologie a sistemelor juridice: (1) dreptul în sens occidental, (2) politica și (3) tradiția filozofică și religioasă. Pe această bază, el propune o taxonomie tripartită a familiilor juridice.

Mattei afirmă că „sistemele juridice pot fi clasificate în funcție de sursa comportamentului social, care joacă rolul principal în ele” [7, p. 13], adică una din cele trei taxonomii indicate mai sus, care nu se limitează doar la drept, considerând că orice tipar de control social poate fi considerat drept.

Tipologia sistemelor juridice, după Ugo Mattei, depinde de modelul dominant de luare a deciziilor juridice într-un sistem, pe care el l-a caracterizat ca „drept profesional”, „drept politic” sau „drept tradițional”.

Gruparea propriu-zisă a familiilor juridice se bazează astfel pe presupunerea teoretică că există norme produse, în principal, din trei surse diferite de norme de tip ideal, prin intermediul cărora este

posibil să se evalueze caracterul de principiu al diferitelor sisteme juridice. Clasificarea propusă astfel este în mod firesc o generalizare puternică, care, totuși, conține cele mai descriptive trăsături ale diferitelor sisteme juridice [5, p. 20].

Această împărțire este dinamică, deoarece transplanturile juridice pot schimba direcția unui sistem național, din cauza influenței unui tipar juridic predominant. Autorul consideră că este posibil ca un sistem juridic să facă parte din două categorii deodată (de ex., dreptul familiei ține de tradițional, în timp ce dreptul comercial – de profesional, iar dreptul penal – de politic) [11, p. 61].

La fel, autorul recunoaște imposibilitatea realizării unei clasificări rigide satisfăcătoare.

Astfel, de-a lungul timpului, un sistem care aparține acum unui anumit grup poate dobândi un nou loc în clasificare, dacă caracteristica sa distinctivă se modifică. Dacă, de exemplu, un sistem aparținând statului de drept politic este transformat astfel încât fie dreptul profesional, fie dreptul tradițional preia poziția dominantă, această transformare trebuie luată în considerare și în clasificare. La fel ca toate celelalte propuneri de clasificare, sugestia lui Mattei este și ea o schiță grosieră. El subliniază în mod specific faptul că clasificările nu sunt un scop ca atare, ci simple instrumente pentru conceptualizarea și compararea sistemelor juridice ale lumii.

Prima familie juridică, asociată cu tradiția juridică occidentală, se caracterizează prin prevalența dreptului profesional (arena juridică se distinge clar de arena politică) și se bazează pe separarea deciziilor juridice și politice și secularizarea dreptului. Cu alte cuvinte, „legitimitatea dreptului nu este nici de origine religioasă, nici de origine politică, ci mai degrabă de natură tehnică” [7, p. 213].

Sistemele juridice din categoria „*drept profesional*” încredințează deciziile importante lumii politice și deciziile mai puțin importante lumii juridice [10, p. 58]. Sistemele juridice atribuite acestei categorii sunt: Marea Britanie, SUA, Oceania, statele sistemului juridic civil din Europa de Vest, sistemele din Scandinavia, unele sisteme „mixte” (Louisiana, Québec, Scoția, Africa de Sud).

În principiu, dreptul în gândirea occidentală este un domeniu autonom, adică este separat conceptual de obicei, moralitate, religie și politică. Astfel, se face o distincție între instituțiile juridice și alte tipuri de instituții și între normele juridice și alte tipuri de norme. Preceptele morale și regulile juridice se pot suprapune într-o oarecare măsură, dar nu sunt sinonime unele cu altele. Legile pot proveni din obiceiurile unei comunități, dar sunt distincte de obiceiuri în măsura în care nu toate obiceiurile sunt legi și nu toate legile derivă din obicei. Legile pot avea o origine religioasă, dar baza autorității și forței lor obligatorii nu este obligația religioasă, ci responsabilitatea civică [8, p. 156].

Familia *dreptului politic* include țările ex-socialiste și în curs de dezvoltare (Europa de Est, Africa Subsahariană și America Latină) în care noțiunea de drept autonom nu este suficient de puternică pentru a împiedica politica să înlocuiască regulile juridice pentru deciziile legale importante [1, p. 805].

Conform lui Mattei, dreptul profesional nu poate fi considerat modelul hegemonic al formării regulilor sociale în aceste sisteme juridice, procesul juridic fiind adesea determinat de relații politice. În acele contexte sociale nu putem considera o distorsiune patologică sporadică, conform căreia rezultatul litigiului depinde de „cine este cine” în lumea politică. Acesta este mai ales cazul conflictelor între guvern și drepturile individuale. În aceste sisteme nu numai deciziile la nivel înalt sunt luate de puterea politică, dar deciziile de nivel de jos sunt, de asemenea, puternic influențate de nevoia imediată de a nu interfera cu cursul relațiilor sociale, așa cum este planificat de acțiunea politică (inclusiv nevoia de a nu zdruncina stabilitatea) [7, p. 28-29].

Mattei a inclus în grupul dreptului politic două subgrupe separate, care sunt următoarele: 1) majoritatea țărilor foste socialiste, cu excepția Poloniei, Ungariei și Cehiei; 2) țările cel mai puțin dezvoltate din Africa și America de Sud. Cu toate acestea, au fost excluse statele în care Islamul este puternic. Cuba aparține și ea acestui grup de drept politic, deși este situată în emisfera vestică. Totodată, China, Mongolia, Vietnam, Laos și Coreea de Nord, precum și fostele republici sovietice care se află în Asia, sunt clasificate conform dreptului tradițional și sunt influențate de cultura juridică asiatică.

Familia de *drept tradițional* este formată din sisteme juridice care ar fi putut absorbi elemente substanțiale din dreptul civil sau dreptul comun (Asia și Africa de Nord), dar în care cultura dominantă care controlează luarea deciziilor juridice este înrădăcinată în confucianism, hinduism sau islam [8, p. 151], adică acolo unde „legea și tradiția religioasă sau filosofică nu sunt clar delimitate” [10, p. 58].

Acest grup juridic conține sistemele juridice în care dreptul și religia sau alte tradiții filozofico-religioase nu au fost separate. Astfel, secularizarea nu a pătruns în sistemul juridic, cum s-a întâmplat în dreptul politic și profesional. Mattei include în acest grup trei subgrupuri diferite, care sunt: 1) țările de drept islamic (versiunile sale diferite), 2) țările de drept indian și alte țări hinduse, 3) alte concepții asiatice sau confuciane despre drept. În aceste sisteme există, în afară de profesiile juridice, corporații sociale (de exemplu, mullahul islamic) care au un efect considerabil asupra normelor care ghidează comportamentul indivizilor. Sistemele care aparțin acestei familii juridice posedă instituții, precum și alte caracteristici formale recunoscute de dreptul occidental, cu excepția faptului că funcționarea lor

diferă de cea a instituțiilor similare din sistemul occidental.

Chiar dacă doctrinarul român Victor Dan Zlătescu afirmă că sistemele religioase reprezintă anacronisme din punct de vedere istoric, vestigii ale altor epoci [15, p. 16], aceste sisteme au un impact major, reglementând statutul juridic al unui număr enorm de persoane.

Un punct destul de evident este că identificarea dreptului religios (în special, dreptul musulman) și a dreptului cutumiar ca grupări principale permite o reprezentare mai completă a sistemelor juridice ale lumii, nu numai prin includerea dreptului formal de stat, ci și reflectând o gamă mai largă de norme care guvernează comportamentul uman. În acest fel, clasificarea servește scopului pedagogic de a dezvălui diversitatea normativă globală și poate facilita o gamă largă de conversații comparative între sisteme care împărtășesc anumite forme de diversitate. Astfel, sistemele care sunt identificate ca având o componentă de drept cutumiar sau islamic pot împărtăși experiențe referitoare la procesul de interacțiune cu legile occidentale și la modul în care valorile (aparent) conflictuale sunt echilibrate și disputele sunt soluționate [12, p. 475].

Putem rezuma că abordarea lui Ugo Mattei asupra clasificării sistemelor juridice, deși ar putea fi utilă în scopuri educaționale, rămâne foarte schematică. De fapt, nu este substanțial diferită de unele dintre clasificările tradiționale ale sistemelor juridice menționate mai devreme, chiar dacă familiile juridice sunt redenumite.

Taxonomia propusă de Ugo Mattei încearcă să fie imparțială. Nu prejudiciază statele care au o înțelegere diferită a dreptului, diferită de tradiția occidentală. Potențial, toate țările pot fi incluse în cadrul uneia dintre familiile juridice pe care le proiectăm, mai aproape sau mai departe de celelalte modele cu care sunt prezente în acel anumit sistem juridic. Valabilitatea clasificării lui Mattei derivă din faptul că, în construirea ei, savantul italian împrumută noțiuni și instrumente din alte discipline, accentuând caracterul multidisciplinar al dreptului comparat. Într-o lume complexă, adesea dominată de dinamica extralegală, avocații vor fi mai bine pregătiți pentru a înțelege aceste realități și instruiți să cultive o abordare deschisă [13, p. 35].

Vom **concluziona**: criteriile de tipologizare variază de la cele mai tehnice – de exemplu, nivelul de codificare – la altele mai generale, cum ar fi istoria și ideologia unei țări. Având în vedere această diversitate, ele nu conduc întotdeauna la clasificări clare.

Cu alte cuvinte, a clasifica țările înseamnă a lua o decizie cu privire la unele aspecte comune care contează, în timp ce le ignori pe altele [9, p. 87].

Astfel, clasificările trebuie să fie supuse modificărilor și evoluției, la fel ca clasificările sistemelor

economice și politice. În ceea ce privește tipurile ideale, este evident că criteriile sunt alese astfel încât să reflecte diferențele dintre sistemele juridice actuale ale lumii. Mai mult decât atât, întrucât susținătorii acestui punct de vedere folosesc criteriile care sunt „permanente” sau „determinante”, nu doar „întâmplătoare sau fungibile”, aici contingențele istorice joacă un rol important. Unele exemple arată, de asemenea, că clasificările amestecă uneori elemente ideale și reale: de exemplu, ele pot începe cu categoria de tip ideal a sistemelor juridice religioase, deși apoi adaugă grupurile de tip real de drept musulman și dreptul hindus.

Pentru realizarea unei tipologii apropiate de diviziunea clasică în familii juridice, **propunem** considerarea trăsăturilor caracteristice ale principalelor sisteme de drept în calitate de elemente ale unor tipuri ideale. Folosind aceste tipuri de drept, din punctul nostru de vedere, astăzi putem evidenția următoarele tipuri:

- de drept civil, de inspirație europeană, bazat pe dreptul romano-germanic, care se manifestă, în particular, în majoritatea statelor occidentale;
- de drept comun, bazat pe dreptul englez și american;
- de drept religios, care înglobează sisteme bazate pe islam, induism, iudaism sau religii africane;
- de drept de inspirație filosofică, care tinde să se secularizeze.

Referințe bibliografice

1. Clark D.S. Classification of Legal Systems. In: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Vol. 13. Elsevier, 2015, p.800-807.
2. Cserne P. Conceptualising „style” in legal scholarship: the curious case of Zweigert’s „style doctrine”. In: *International Journal of Law in Context*, 2019, Vol. 15, nr. 3, p. 297-309.
3. Garoupa N., Pargendler M. A law and economics perspective on legal families. In: *European Journal of Legal Studies*, 2014, Vol. 7, nr. 2, p. 36-60.
4. Guțan M. *Sisteme de drept comparate. Introducere în teoria generală a dreptului comparat*. București: Hamangiu, 2014. 392 p.
5. Husa J. Classification of Legal Families Today. Is it time for a memorial hymn? In: *Revue internationale de droit comparé*, 2004, Vol. 56, nr. 1, p. 11-38.
6. Husa J. Macro-Comparative Law - Reloaded. In: *SSRN Electronic Journal*, 2018, Vol. 131, p. 1-33.
7. Mattei U. Three Patterns of Law: Taxonomy and Change in the World’s Legal Systems. In: *The American Journal of Comparative Law*, 1997, nr. 45, p. 5-44.
8. Mousourakis G. *Comparative Law and Legal Traditions*. Springer International Publishing, 2019. 318 p.
9. Siems M. *Comparative Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. 438 p.
10. Spătaru-Negură L.-C. Old and New Legal Typologies. In: *LESIJ – Lex ET Scientia International Journal*, 2014, nr. 2, p. 48-63.
11. Spătaru-Negură L.-C. *Dreptul Uniunii Europene – o nouă tipologie juridică*. București: Hamangiu, 2016. 305 p.
12. *The Oxford Handbook of Comparative Law*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2019. 1424 p.
13. Trevisanello L. *Comparative Law and Legal Taxonomies in the 21st Century*. Università degli studi de Ferrara. 2018, 141 p.
14. Urscheler L.H. Multidimensional Hybrity: Nepali Law from a Comparative Perspective. In: *Comparative Law and Hybrid Legal Traditions*. Zurich, 2010. ISBN 978-3-7255-6222-0, 160 p.
15. Zlătescu V.D. *Panorama marilor sisteme contemporane de drept*. București: Continent XXI, 1994. 243 p.
16. Zweigert K., Kötz H. *Introduction to Comparative Law*. Oxford: Clarendon Press, 1998. 744 p.
17. Азнагулова Г.М. О проблемах выбора критериев типологии правовых систем в современных условиях. В: *Право и государство: теория и практика*, 2012, №96, с. 133-137.
18. Оксамытний В.В., Мукиенко И. Н. Правовые системы современных государственно-организованных обществ. Монография. Москва, 2008. 164 с.
19. Саидов А.Х. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности). Москва: Юрист, 2003. 448 с.
20. Талаева А.А., Сорокун П.В. Место правовой системы России среди правовых систем современности. В: *Эпоха науки*. 2018, №16, с. 68-71.
21. Цвайгерт К., Кётц Х. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права. Том 1. Мсква: Международные отношения, 2000. 480 с.

